

Forfatter: Schmidten, Henrik Gerner

Titel: BREV TIL: Ørsted, Hans Christian FRA: Schmidten, Henrik Gerner (1822-03-21)

Citation: Schmidten, Henrik Gerner: "BREV TIL: Ørsted, Hans Christian FRA: Schmidten, Henrik Gerner (1822-03-21)", i *Breve fra og til Hans Christian Ørsted*, Th. Linds, s. 350.
Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-002053861-X00-shoot-L002053861X000082.pdf> (tilgået 15. maj 2024)

Anvendt udgave: Breve fra og til Hans Christian Ørsted

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Til Samme.

paris den: 21de Marts 1822.

Jeg haaber, at Deres Velbaarenhed tilgiver mig min lange Taushed, idet jeg smigrer mig med, at De er for overbeviist om min Taknemmelighed og Ærbødighed, til at nogle Breve skulde være nødvendige for at forsikkre om samme, og desuden har Undseelse for ikke at byde Dem noget Interessant fra dette Paris, der dog synes at indeholde saa meget, ladet mig opsætte at skrive. Imidlertid troer jeg nu, at mit Brev ikke vil være Dem ganske uvelkomment, idet jeg er saa lykkelig at kunne tilmelde Dem, at man ogsaa her, skjøndt lidt fildigt, har søgt at bevidne Dem offentlig sin Beundring og Erkjendtlighcd. I Mandags var jeg nemlig i Institutet, og hørte da Laplace som Rapporteur for Commissionen, der skulde tilkjende Prisen i den mathematiske Videnskab for de to afvigte Aar — Prisen er en Medaille paa 3000 Francs for den vigtigste Opdagelse i den mathematiske Videnskab i disse 2 Aar, og man tog ikke Andet i Betragtning end Savards Arbejder over de svingede Flader, Fresnels over Lyset, Planas over de flydende Legemer, og Deres nyeste Opdagelse. Laplace foreslog naturligviis Deres som den værdigste, men bemærkede tillige, at den ikke var ganske henhørende til Priisopgaven, da den ikke er mathematisk; men ikke destomindre besluttedes eenstemmigen, at paa Grund af Opdagelsens Vigtighed burde der gjøres en Undtagelse. Den 2den April skal der være Séance publique, hvor først Priisuddelingens. 351bliver offentlig bekjendtgjort. Man fremsatte i samme Séance den nye Priisopgave, nemlig at bestemme Legemers Udvidelse ved Varmen, samt Virkningen af Compression paa Varmeudvikling. Denne Theorie har meget beskjæftiget Institutet, siden Fourier første Gang skrev om samme. — For nogle Maaneder siden er hans Værk, som man har ventet siden 1807, omsider udkommet. Det er temmelig vidtløftigt og indeholder baade Theorier og Experimenter; men jeg troer dog, at der i det Væsentlige ikke er meget mere, end hvad man i Brudstykker har af ham i Annales de Chimie og Bulletin de la Société philomatique. Han er i visse Punkter af sin Theorie uenig med Poisson, der ogsaa har beskjæftiget sig dermed i lang Tid, og læste en Afhandling over Varmen for nogle Maaneder siden. Hvad der i lang Tid har været det Interessanteste i Institutets Forhandlinger, er uden Tvivl Fortsættelsen af Deres Opdagelse, og de nyere Arbejder over Lyset, som Fresnel fortsætter med megen Flid. Efter det store Slag, der var i Sommer mellem Biot og Arago, er der to Partier (ligesom i Kamret: Ultra og Liberale), dem der høre til den gamle, og dem der høre til den nye Lære (her tales ikke saameget om Eulers System som om le système de l'interférence par Young). Laplace hører til de Første; thi det er uden Tvivl meget lettere at beregne mathematisk Molekulernes Bevægelse end Svingninger af et Fluidum, eller hvad der er meget mere sandsynligt og filosofisk, men desværre vanskeligere, den af Dem fremsatte Theorie. Af alle herværende Lærde troer jeg, at Arago og Ampère ere dem, der mest elske og søge Sandhed, for dens egen Værd. En Ting, som er en Sjeldenhed her, er, at de ikke ere Materialister, og jeg troer, at det er dem, der bedst vide at skatte Deres skjæne Ideer, der gaae ud paa at bringe Eenhed i de chemiske, electricke, samt Lysets og Varmenss. 352Phænomener. Jeg troer, at Ampère næsten ikke giver sig af med andet end de electricke-magnetiske Phænomener (naar man undtager den animalske Magnetisme, hvorfor han er meget enthonsiastisk) siden han begyndte dermed, og han construerer en stor Mængde forskjellige Slags Apparater, for ret at oplyses om Rigtigheden af hans Courants électriques og hans Theorie for Jordmagnetismen. Jeg har i Dag været med Prinds Christian for at see Hans Experimentier paa Collége de France. Vi bleve der over 3 Timer, og traf Humboldt, Arago, Lefèvre Ginean. ogsaa Maine de Biran, som De maaskee kjender af Navn som een af de faa grundige Philosopher, her findes. De veed, at Ampère er meget distrait, men ikke destomindre er han meget interessant. Arago gjør nogle Indvendinger mod Ampère's Theorie. Hauy har i sin nye Physik gjort nogle Indvendinger, men disse ere, troer jeg, ikke meget betydelige. Om nogle Dage skal jeg med Prindsen see nogle nye, meget interessante Experimentier af Arago over Lyset, og fornemmeligen saadanne, der vise den inderlige Forbindelse mellem dette og Electriciteten. Prindsen interesserer sig overordentlig levende for dette, og han har ogsaa glædet sig over at erfare, hvor høit man skatter Deres Fortjenester. Han paalagde mig at spørge Dem, om De i Kjøbenhavn har ladet gjøre betydelige Apparater for den electricke-magnetiske Theorie, idet han troede, at der kunde være et og andet Instrument, som bedst forfærdiges her, og at jeg ved denne Leilighed kunde være til Deres Tjeneste, om De havde Noget at befale. Hvis De engang havde nogle Øieblikke at tabe. for ved et Par Linier at tilkjendegive mig Deres Villie, skulde jeg skatte mig lykkelig ved i ringeste Maade at være til Tjeneste. Især i den senere Tid seer jeg ofte Prindsen og Prindsessen; de ankom hertil først i November, og tænke, som jeg troer, ats. 353afreise i Slutningen af April. Det har glædet mig meget at lære dem at kjende, da jeg derved tillige har lært i meget høi Grad at agte dem begge. Hidindtil har jeg aldrig troet, at en Prinds kunde tænke saaledes som han. Baggesen boer i hans Hotel, og kan i disse Dage først gaae ud efter en næsten to Maaneders smertelig Sygdom, der fornemmelig bestod i Hovedpine. Prindsen og Prindsessen have viist og vise ham stedse de overordentligste Beviser paa deres Agtelse og Godhed. Han har desuden her mange gamle oprigtige Venner, hvilket maa trøste ham, efter Alt hvad han har lidt, og jeg haaber, at baade han selv og Andre ville ved hans Fraværelse glemme de bedrøvelige Stridigheder, hvortil han desværre har givet altfor megen Anledning selv. Han og Adler, Prindsens Secretair, paalægge mig at bringe dem i Deres Erindring og at overbringe Dem deres Lykønskning.

Jeg haaber, at De har faaet en lille Afhandling, jeg har skrevet over Differentialæqvationen, og jeg udbeder mig Deres Tilladelse ved første Leilighed at tilstille Dem en ny, som kommer fra Trykken og er betitlet: Recherches sur les intégrales définies. Jeg anseer den for endnu mere ubetydelig end den forrige, skjøndt endeel herværende Mathematikere sige det Modsatte. Tingen er, at denne sidste staaer nærmere ved

Anvendelse af Mathematiken, idet der gives Midler til Functionernes Evaluation, og den første mere gaaer nd paa Functionernes Former. Uagtet jeg fuldkommen erkjender Vigtigheden af den store Opgave, at anvende Mathematiken paa Physiken, og indseer, at denne sidste i sin Fuldkommenhed maa være Mathematik, kan jeg dog ikke glemme, at Mathematiken endnu har et andet Kald, end at anvendes paa anorganiske Legemers Bevægelser. Jeg troer endog, at en Philosoph kan og vil engang finde andet i Mathematiken end et Instrument til ats. 354exereere sin Reflexionsevne. Jeg har længe foresat mig det Problem, at bestemme hvorvidt Mathematiken er anvendelig paa Physiken i dens nuværende Tilstand, og har derover skrevet nogle Blade, hvori jeg fornemmeligen har betragtet Theorier for Legemernes Overgang fra een Tilstand til en anden, Vaporisationstheorien, Mariottes Lov. Jeg læste det for Ampère forleden Dag, og han opmuntrede mig til at lade det trykke. Det skulde glæde mig meget engang at kunne høre Deres Dom derover. Et andet Problem har ledet mig til meget vidtløftige Undersøgelser, som endnu langt mere overstige mine Kræfter; men det er ogsaa meget høiere og mere tiltrækkende: Undersøgelsen om Sandhed og Sandsynlighed i vore Kundskaber, hvilket ogsaa er et Slags Anvendelse af Mathematiken. Efter at have studeret med megen Flid de Franske og fornemmeligen Laplace over Probabilitet, har jeg seet den Afgrund, man styrter sig i ved at underskrive den første Sætning, at Universet og Alt, hvad det indeholder, er underkastet Mathematiken, og at, hvis man kjendte alle dets Kræfter, kunde man forud calculer la situation respective de tous les êtres qui le composent. Men hvor er Grændsen for Mathematiken? Dette synes mig et stort Problem. Jeg har ikke fundet noget Betydeligt om Sandhed og Sandsynlighed hos Andre end Lockianere. Selv Leibni synes mig meget lidet tilfredsstillende, og af hans Principium rationis sufficientis, synes mig, kan man føre ud, hvad man vil, hvilket han desuden har viist i sin Strid med Clarke. Hos Kant er jeg heller ikke bleven opbygget, eller har i det mindste kun fundet meget lidet i de 5 Blade af hans tykke Kritik, hvilke handle om: Meinen, Wissen, Glauben. Jeg ønskede meget at finde noget Betydeligere af en Spiritualist over dette Emne. Dette er naturligviis uendeligt over mine Kræfter, men leder ikke destomindre en stor Deel af mines. 355Studier. Jeg maatte endnu længe samle de nødvendige Materialer, fornemmeligen grundigt studere Alt, hvad vor nærværende Mathematik indeholder lige med dens vigtigste Anvendelse paa Naturvidenskaben og Probabilitetsregningen. Uagtet jeg meget levende føler, hvor meget jeg taber ved ikke at kunne modtage Raad af Dem og Professor Degen, har jeg dog ved Haabet om at fortsætte mine Studier under min gamle Lærer, det Ønske endnu at kunne opholde mig noget udenlands; thi jo længere jeg bliver her, jo interessantere og lærerigere blive mine Forbindelser, og jeg seer ikke nogen Rimelighed for at komme ud igjen, naar jeg først er kommen hjem. Jeg ønsker meget at faae nogle fysisk-mathematiske Forsøg istand og bekjendtgjorte endnu under mit Ophold her, og da jeg ikke har Tanke om at gjøre store Reiser, f. Ex. til Italien, er mit Ønske blot, efter at have forladt Frankrig, at lære Tydskland noget at kjende, og in specie Berlin, der dog nok indeholder det Meste for mig. Det vilde være mig en Lykke, om De ved en Leilighed vilde have den Godhed at meddele mig Deres Raad til den hensigtsmæssigste Plan. Jeg taler, som jeg alt havde Stipendium, nagtet jeg Intet endnu har hørt, og vilde være i største Forlegenhed, om jeg ikke fik det. De veed formodentlig, at der i denne Tid har været meget betydelige Uroligheder, fornemmeligen i Saumur, Nantes og Rennes, at en General Berton med en Trop har plantet den trefarvede Fane. Det skal nu være dæmpet; men man har ikke faaet fat paa Generalen. Da Misfornøielsen er saa almindelig og især betydelig steget i de 3 sidste Maaneder under det nye Ministerium, vilde et Par Dages Modstand kunde have antændt hele Frankrig, da Regjeringen ikke kan stole uden paa et meget lidet Antal Tropper. Da Chartet i Grunden er tilintetgjort, har man endnu kun at afkaste Masken, for ganske at indsættes. 356Ancien régime og Aristokratiet i al dets Kraft. De forskjellige Forholdsregler af Regjeringen have under Forstillelse mere eller mindre langsomt ført dertil, men i den senere Tid stedse hurtigere, saa at, som en Taler udtrykte sig, man med det sidste Ministerium blot har faaet raskere Heste til Forspænd. Det kommer nu kun an paa, om man, efter at have krænket Grundloven for Pressefrihed, personlig Frihed, Jury, den engang antagne Valglov, har oversvømmet Landet med Jesuiter og Capuciner, Klostre..., vover at røre den sidste og ømmeste Streng, nemlig den rolige Besiddelse af de Godser, de Emigrerede have efterladt, og som siden ere solgte. Er Regjeringen blind nok dertil, er det usandsynligt, at Nationen taaler det længe. Ogsaa her har en lang Tid daglig været Uroligheder i Anledning af Jesuiterne, der om Aftenen holde Conferencer i Kirkerne, og da Pariserne slet ikke ville finde sig deri, har man nu søgt at hindre Uroligheder i Kirkerne, ved at sende et Detachment Gensdarmen til at holde Orden under Gudstjenesten; men dette er dem endnu vanskeligt, idet nogle étudiants have sammensat en Materie, der ved en Explosion frembringer en saa umaadelig Stank, at Ingen kan udholde at blive i Kirken. Jeg maa nu bede Dem tilgive mig dette altfor lange Brev, og i Uvisheden, om De har Taalmodighed nok til at gjenne læse det, beklager jeg, at jeg ikke i Førstningen udbad mig den Godhed at gjenkalde mig i Professor Degens Erindring, og at anbefale mig til ham. Jeg skal snart have den Ære at at skrive til ham, at undskylde min lange Taushed og at udbede mig hans Dom over mine smaa Afhandlinger. Jeg beder Dem ogsaa at anbefale mig til Etatsraad Collin, og selv at være overbeviist om den Taknemmelighed, hvormed jeg stedse

forbliver Deres ærbødigst forbundne

H. G. Schmidten.